

Čudesna povijest najstarijeg naselja u Europi – Kraj prapovijesti

Objavio **Đuro Karalić** - 21. studenoga 2024.

Foto: Gordana Ilić Ostojić

Željezno doba predstavlja kraj prapovijesti – razdoblja koje je trajalo od prve pojave čovjeka, pa do doba kada se kod nekih etničkih skupina javljaju prvi historiografski upotrebljivi pisani izvori. Obilježeno je – kako mu i ime kaže – razvojem metalurgije željeza i njegovom primjenom u proizvodnji oruđa, oružja i nakita.

Negdje početkom drugoga tisućljeća pr. Kr. došlo je do nestašice ruda bakra i kositra koje su bitne za dobivanje bronce. Ljudi su taj problem u početku rješavali ponovnim taljenjem raznih brončanih predmeta kako bi se izradili novi. No, postupno su u sve većim količinama počeli upotrebljavati lakše dostupnije željezo koje je zamijenilo bronzcu.

Za razliku od bakra i kositra, željezo je široko dostupno i često ga je moguće skupljati po površini u obliku hematitnog kamenja ili manje kvalitetnog pirita. Druga prednost željeza nad broncom je njegova izraženija čvrstoća.

No, proces izrade predmeta od željeza puno je složeniji, jer zahtjeva visoke temperature i procese obrade kojima se izbijaju nečistoće iz kovine. To je vjerojatno razlog zašto su se predmeti od željeza počeli izrađivati kasnije, usprkos činjenici da su i sam materijal i zasebni procesi proizvodnje bili poznati i ranije, no nisu omogućavali postizanje adekvatne čvrstoće željeznog predmeta.

Od perli do pluga

Da bi ta nova znanja doprla do Europe trebalo je vremena. Tehnologija proizvodnje željeza postupno se proširila s prostora Male Azije do jugoistočne Europe i dalje Podunavljem, pa tako željezno doba na području Egeja započinje krajem drugog tisućljeća prije Krista, a u srednjoj i zapadnoj Europi tek oko 800. godine pr. Kr. Do sjeverne Europe ta je tehnologija putovala još dodatnih 300 godina, a društva Novoga Svijeta nisu ušla u željezno doba do 1500 godine naše ere.

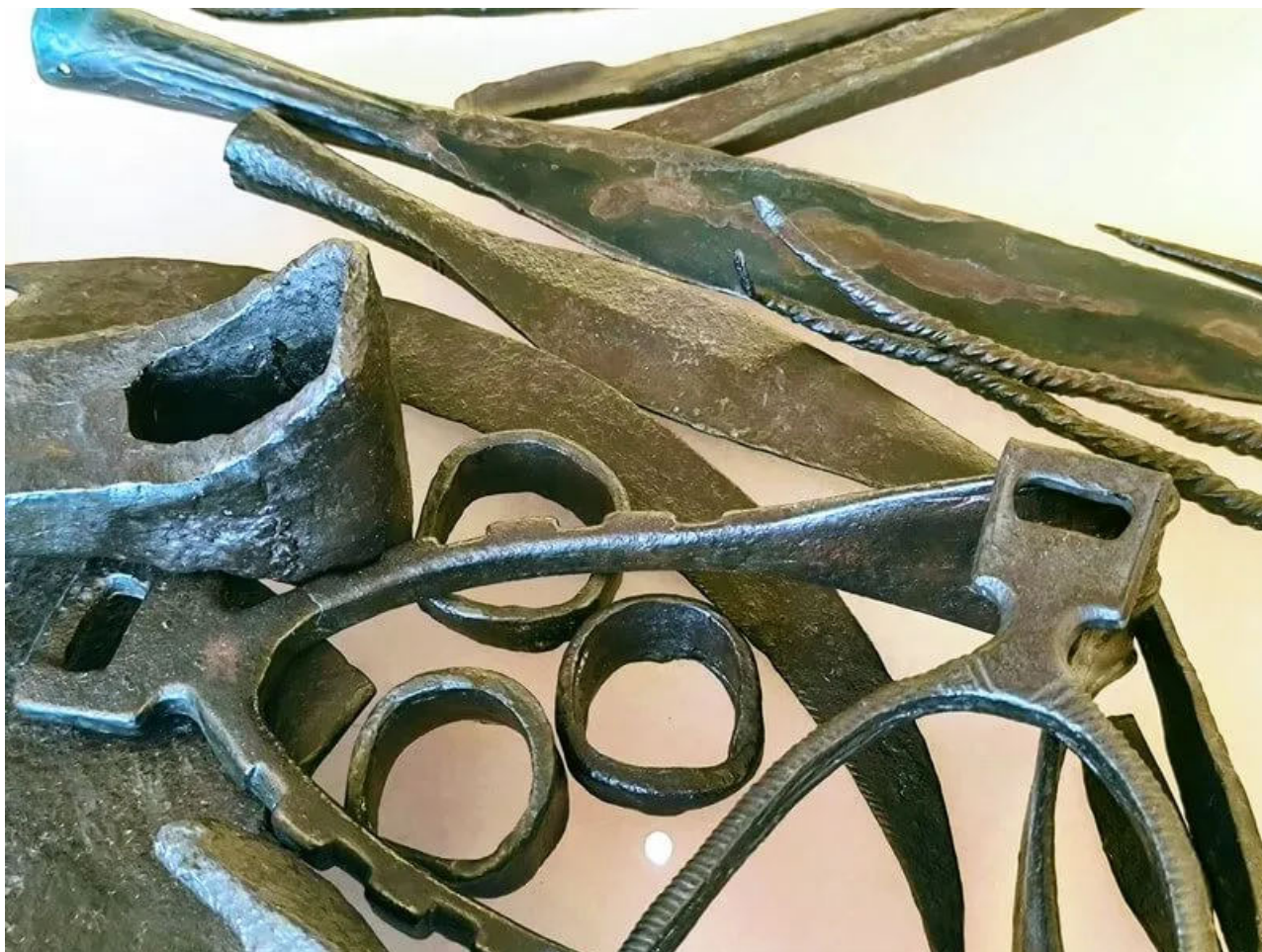

Foto: Gordana Ilić Ostojić

Čini se da je željezo u početku bila iznimna novost, te da je zbog svojega drugačijega izgleda i kompleksnije izrade – nepoznate prosječnim kovačima – postalo ekskluzivan materijal koji se koristio isključivo za izradu nakita. Nakit od željeza nose – i s njim se pokapaju – samo povlaštene osobe. No, kako se znanja o željezu i njegovoj obradi šire, ono postaje uobičajeno u svakodnevnoj uporabi. I u skladu s tom promjenom, prestaje biti popularno u izradi nakita jer više nije rijetko, a samim time ni ekskluzivno. U kasnijim je razdobljima postalo toliko neekskluzivno da se od njega rade srpovi, škare, plugovi i bezbrojni drugi alati.

Arheološka znanost smjestila je željezno doba u vrijeme od 800. do 15. god. pr. Kr. Razdoblje starijega željeznoga doba na području srednje i zapadne Europe nazvano je halštatskom kulturom prema Hallstattu u Gornjoj Austriji i traje do oko 450. pr. Kr., a mlađe željezno doba ili latenska kultura – prema La Tèneu u Švicarskoj – razvija se u drugoj polovici 1. tisućljeća pr. Kr.

brončanog doba u ovo novo. Daljska grupa na samom istoku se praktički i nije mijenjala od svog nastanka u kasnom brončanom dobu, pa cijelim svojim trajanjem, duboko u željezno doba.

Iako izloženi utjecajima s juga i jugoistoka, ti „domaći“ ljudi ipak su zadržali mnoga svoja obilježja na temelju kojih možemo govoriti o kontinuiranom razvoju. Daljska je grupa postepeno uvodila željezne predmete u svoj svakodnevni život, najviše koristeći taj novi metal za izradu konjske opreme, naoružanja i nakita. Nalazi koji pokazuju promjene u nošnji, novi elementi nakita i nalazi uporabnih predmeta od željeza glavni su faktori na temelju kojih arheolozi razlikuju kasno brončano od ranog željeznog doba u ovome kraju.

Foto: Gordana Ilić Ostojić

Željezno je doba jedno od najslabije poznatih razdoblja na području grada Vinkovaca. Nešto manji broj nalaza koje možemo pripisati samom početku ovog razdoblja možda ukazuje na rjeđu naseljenost, što stručnjaci smatraju rezultatom društvenih previranja koja su bila karakteristična za početak tog doba.

Najstariji nalazi koje možemo pripisati starijem željeznom dobu na području Vinkovaca su fibule iz Vinkovaca i Orolika, datirane u 7. st. pr. Kr.

Novi grobovi

Neki stručnjaci spaljivanje smatraju procesom pročišćavanja, transformiranja ili uništavanja tijela. Naravno, ne možemo sa sigurnošću znati jesu li i ljudi željeznoga doba mislili jednako, no čini se kako je incineracija bila nužna za uspješni 'prelazak' pokojnika u smrt, ili ono što slijedi iza nje. Neki stručnjaci prelazak sa spaljivanja na inhumaciju vide kao proces ponovnog otkrivanja ljudskoga tijela kao medija za komunikaciju.

Žena s Ervenice

Godine 1972., uoči izgradnje Silosa, provedena su zaštitna arheološka istraživanja na prostoru Ervenice koja su rezultirala otkrićem dva značajna pokopa s bogatim grobnim priložima. Radilo se o inhumacijskim pokopima gdje su tijela u grob položena u ispruženom stavu, karakterističnom za srijemsku kulturnu grupu. Grobovi su na osnovi priloga datirani u razvijeno 5. st. pr. Kr., a Stojan Dimitrijević smatra kako ti grobovi pripadaju još neotkrivenom naselju iz starijeg željeznog doba, koje se vjerojatno nalazilo negdje na istočnoerveničkom području.

Dva otkrivena groba na lokaciji Silosa ne karakterizira jednako bogat grobni inventar. U skromnije opremljeni grob broj 2 bio je priložen tek keramički lonac.

Bogatiji priložima bio je grob broj 1 koji je pripadao ženskoj osobi, a sadržavao je ukupno 24 perle izrađene od staklene paste, koje su kao cjelina činile nakit koji se nosio oko vrata, te jednu brončanu fibulu urešenu motivom jeline grančice i astragalni pojas.

južne Panonije, prije dolaska Kelta. Pojas s Ervenice izrađen je od ukupno 73 brončanih članaka. Svaki pojedini članak izrađen je od svega četiri male pločice kuglastog oblika, koje povezuju još manja pravokutna rebra dekorirana urezanim vodoravnim linijama.

Bogato opremljeni ženski ukop koji svojim inventarom u potpunosti nalikuje grobu broj 1 s Ervenice pronađen je i pri izgradnji željezničke pruge davne 1890. godine, kod Novih Jankovaca. Od priloga iz tog groba očuvalo se 11 brončanih članaka astragalnog pojasa, brončana fibula, te 4 perle od žute staklene paste.

Ulomci astragalnih pojasa otkriveni su još na brojnim lokacijama na području grada Vinkovaca. Brojnost tih nalaza, ali i drugi artefakti iz mlađe faze starijega željeznog doba, ukazuju na postojanje većeg broja grobova iz tog razdoblja, na nekoliko položaja u Vinkovcima. Kada ih arheolozi pronađu, sigurno će nam odgonetnuti još pokoju tajnu ranog željeznog doba u ovome kraju.

Nastavlja se...

Gordana Ilić Ostojić

Tekst je objavljen uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije iz projekta Poticanja novinarske izvrsnosti

